మనిషి-మట్టి

నిఖిలేశ్వర్

బర్కీ టవున్ అంతటా చావు సమీపిస్తున్న ఛాయలు. ఆకారాల నీడలేతప్ప, నిశ్వాసాల చప్పుడేతప్ప ఎవరికీ ప్రాణాలు లేనంతగా నిశ్శబ్దం. ఇళ్ళు దరిద్రులవి - ధనవంతులవి మూగవోయి నాయి.

ఒక్కసారి భూమి దద్దరిల్లి మళ్ళీ నోరు మూసు కొంది. శతఘ్నుల గుండ్లు గ్రామానికి దూరంగా మంటలు రేపాయి. గ్రామంలో ఒక్కసారి ఎన్నో ఇనుపబూట్ల తొక్కిసలాట. దొరికిన చోటల్లా సర్దు కొని కాల్పుల స్థావరాలను కుదుర్చుకొంటున్న సైనికులు.

లాహోర్ కి దగ్గరగావున్న బర్కీటవున్ లో ఇంకా మిగిలిపోయినవాళ్లు, చేతికి అందిన అవసరమైన వాటిని పుచ్చుకొని గబగబ నడుస్తున్నారు. ఎవరి ముఖంపైచూసినాఆతృత-అంతులేనితొందరపాటు శత్రువు వెనుకాలే పైబడతాడనే భయం గాబరాలో మనుష్యులకి ఏమీ తోచడంలేదు సైనికులు అంద రినీ తరుముతున్నారు. తొందరగా టవున్ ని ఖాళీ చేయించి భారత దళాలను ఎదుర్కోవాలని పాక్ సైనికులకు ఆజ్ఞలు

ఇంతలో మరో ప్రేలుడు దూరంగా - భారత శతఘ్నులు ప్రేలి హెచ్చరిస్తున్న సూచనలు. పైనుండి ఆకాశం గీ పెడుతుండగా భారత్ బాంబర్ విమానాలు బర్కీకి దగ్గరలోనే పాక్ సైనికుల స్థావ రాలపై బాంబులు వేసి వెనక్కి వెడుతున్నాయి. బాంబుల దద్దరింపుకు టవున్ లో అలజడి కొత్త హెచ్చింది. మిగిలిపోయిన మరి కొంతమంది పారి పోడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు.

టవున్ లో పురాతన మసీదు దగ్గర ఒక పూరి గుడిసెలో రెండు ప్రాణాలు మరింత తొక్కిసలాడు తున్నాయి. వాళ్ళకు ఏమీ చేయడానికి పాలు పోవడంలేదు తామిద్దరు ఎక్కడికి వెళ్ళిపోవడం? ఎందుకు పారిపోవడం? తమదగ్గర ఏముందని? తన గుడ్డి శరీరాన్ని దేనికోసం తప్పించాలి? ఉస్మాన్ దాదా మనస్సు తీవ్రంగా ఆందోళన పడుతోంది

"చెప్పు భాయి మనంకూడా పారిపోదామా, ఇక్కడే అల్లా సమక్షంలో వుండిపోదామా?" అని ఖైరున్నిసా ఏమీ తోచక అన్న ఉస్మాన్ దాదాను అడిగింది.

దాదా గుడ్డికళ్ళల్లో అదే ప్రశ్న ప్రతిబింబిం చినా బయటకు కనపడలేదు. కాని ముఖం ముడ తల్లో ఆ ప్రశ్న ప్రతిఫలించింది ...టూ చెప్పలేక తనలోనే గింజుక లాడుతున్నాడు ఖైరున్నిసా తొందర పెడుతూ— "ఏదో తేల్చి చెప్పు భాయి! హిందుస్తానీ జవాన్లు పట్టణంలోకి వచ్చేస్తున్నారని అంటున్నారు. వస్తే మనని బ్రతకనిస్తారా?" సంశయం వెలిబుచ్చింది.

ఉస్మాన్ దాదా ఒక నిర్ణయానికి వచ్చినట్లు జవాబిచ్చాడు.

"చూడు చెల్లీ! నీకు ప్రాణభయం వుంటే వెంటనే లాహోర్ కి ప్రయాణం కట్టు నా గురించి ఏమీ భయపడకు. నీ భర్తపోయాక ఈ గుడ్డి అన్న య్యకు నీ కళ్ళు ఇచ్చి కాపాడుతూ వచ్చావు ఆ వాత్సల్యాన్ని నేను మరచిపోను— ...చెల్లివి కావు— నా తల్లివి. ఈ గుడ్డివాడు ... రక్షిం చుకోలేకపోతున్నాడు. నిస్సహాయత్వం... ఉస్మాన్ కళ్ళ గుంటల్లో నీరు ఉబికి వచ్చింది కంఠం రుద్ధమై మాటలు తడబడినాయి.

ఖైరున్నిసా కళ్ళుకూడా చెమ్మగిల్లి గుండె ఆవురుమంది. తన ఈ యాభైయ్యేండ్లలో ఎక్క డికి వెళ్ళి ఎవరి పంచన బతకాలి? తన కడోది అన్నయ్యను వదిలి తన స్వార్థానికి వెడితే ఎవడు మాత్రం రక్షిస్తాడు? ప్రాణాలు ఇంకోసం లాగేస్తా డనే భయంతో ప్రక్కవాడి ప్రాణాల్ని తోడెయ్యా లని చూస్తున్న వ్యక్తులమధ్యకి తానెక్కడికి వెళ్ళ గలుగుతుంది? తన భర్తపోయాక ఉస్మాన్ భాయి పంచనే బతికింది గుడ్డివాడైన అన్నయ్య రోజూ మసీదుముందు బిచ్చమెత్తుకుని తనకు అన్నం పెట్టాడు. ఆ ప్రేమమూర్తినే వదిలేసిపారిపోవడమా?

తనలో మాట్లాడుకుంటున్నట్లా 'లేదన్నయ్యా నేనుకూడా నీతోనే వుండిపోతాను. చస్తే మనిద్దరం ఒకచోటనే చస్తాం." ఖైరున్నిసా పైకి అనేసింది.

ఉస్మాన్ దాదా కళ్ళ గుంటల్లోనుండి కన్నీటి చెలమలు క్రిందికి పారాయి. గద్గద స్వరంతో — "తల్లీ, ఈ గుడ్డిభాయిని నీ ప్రాణాలతో సమంగా చూస్తున్నావు. మరో జన్మలో నీ కొడుకునై నీ ప్రేమనే పంచుకుంటాను. అల్లాతో ఈ వరాన్నే కోరుతున్నాను." అంటూ దాదా చెల్లి చేయి పట్టు కున్నాడు.

గుడిసె ముందు పాక్ సైనికులఅలజడి 'ఏయ్ దాదా నడూ, దాదీ నీవుకూడా వచ్చేయ్!' అని సైనికులు కేకలు వేస్తున్నారు. వీళ్లు కదలకపోయే సరికి 'ఏం? మసీదులో సమాధులై పోవాలని వుందా?" అంటూ సైనికులు ముందుకు వెళ్ళి పోయారు.

2

మధ్యరాత్రి చీకటిలో చిమ్మటల రొద రొదను చీల్చుకొంటూ పాక్ సైనికుల ఎదురు కాల్పులు. టవున్ శివార్లలోవున్న ఇళ్లు-గుడిసెలు ఇప్పుడు పాక్ సైనికుల స్థావరాలు గోడలచాటుగా మెషీన్ గన్ తో వరుసగా కాలుస్తున్నారు.

ఎదురునుండి భారత శతఘ్నులు తీవ్రంగా అగ్నినివిరజిమ్ముతూముందుకు తోసుకవస్తున్నాయి. విమానాలు అక్కడక్కడ బాంబులు పడవేసి వెనక్కి తప్పుకుంటున్నాయి.

తమను రక్షించుకొంటూ ఎదుటి శత్రువును స్వాధీనం చేసుకోవాలనే తీవ్ర వాంఛ హెచ్చి

తోపులు కోసేనల ఖాళీలు. ఖాళీలకే పైకెగసి రాళ్ళను - రక్తంను గనిపిస్తున్న దృశ్యం.

పాక్ సైనికులు కూలుతున్న గోడల వెనుక ఒక్కొక్కరే పట్టిని కదుపుతున్నారు. కొందరు గాయాలతో తప్పించుకొని వెనక్కి పరుగులం కూ పెడుతున్నారు.

టవున్ మొత్తం కాల్పుల ప్రతి ధ్వనులతో ప్రతిధ్వనిస్తున్నా, మసీదు ప్రాంతంలో ప్రశాంత అవతరించిపోయివుంది. గుడ్డి దాదా అతని వెంట మసీదులో నమాజు చేస్తూ అల్లాను ఏకైక రక్షక ప్రార్థిస్తున్నారు.

కొంతకాలం కాల్పులతో గడచిపోయింది.

ఆ తర్వాత టవున్‌లో ట్యాంకుల మోత. ఒక్కొక్కటిగా కొన్ని ట్యాంకులు జనరల్ ఐక్యూ భవనం ముందు వచ్చి ఆగిపోయాయి. భారత సైనికులు నిలా నిలా దిగి భవనాన్ని చుట్టుముట్టారు. అంతలోగా టవున్‌లోకి మిగతా రెండు దిక్కుల నుండి భారత సైనికులు చొచ్చుకు వచ్చారు.

ఆకాశంలో విమానాల రెక్కల చప్పుడు. దూరంగా పాక్ సాబర్ జెట్ విమానం మంటల్లో క్రిందికి పడిపోతోంది. కాల్పులను ఎదురు పెడుతున్న భారత నాట్ విమానాలు తమ సురక్షిత స్థావరాలకు చేరుకొంటున్నాయి.

జనరల్ ఐక్యూ భవనం అంతా ఖాళీ. భారత సైనికులు అంతాగాలించి ఎవరూ ప్రమాదం లేదని ప్రకటించారు. ఆ సైనిక దళం భవనాన్ని స్వాధీనం చేసుకొని అక్కడే స్థావరాన్ని నెలకొల్పింది. పంజాబ్ రెజిమెంట్‌కి చెందిన ఒక సిపాయి 'మేజర్' సైనికులకు ఆదేశాలిస్తున్నాడు. ఇట్లా ఇట్లాగా భారత సైనికులు టవున్‌లోకి బయలుదేరారు.

3

కాల్పులు సద్దుమణిగింది. భారత సైనికుల బూట్ల ధ్వనులతోపాటు టవున్‌లోకి సాయుధ శకటాలు చొచ్చుకు వస్తున్నాయి.

ఒక జట్టు నాయకుడిగా హవల్దార్ మహేందర్ సింగ్ ముందుకు నడుస్తున్నాడు. చేతిలో మెషిన్ గన్ కాక్ చేసివుంది. వెనక 20 మంది సైనికుల ప్లాటూన్. త్రోవలో చుట్టుపక్కలవున్న ఇళ్ళల్లో వెదుకుతూ ముందుకు అడుగులేస్తున్నారు.

ఎదురుగా ఆకస్మికమైన శబ్దం. హవల్దార్ 'హాల్ట్' అని అరిచాడు. ఎదురుగావున్న ఇంటిలోనుండి 'దివాటుగా ఒ వ్యక్తి బయటకు పోతున్నాడు. మహేందర్ తరుముతూ వెంటపడ్డాడు. మిగతా సైనికులు చెల్లాచెదరై చుట్టుపక్కల ఇళ్ళ గోడలకు వెళ్ళి రైఫిళ్ళు గురిపెట్టి సిద్ధంగా వున్నారు. టాం టాం టాం" అని పేలిన శబ్దం. పారిపోతున్న వ్యక్తి వీపుకు భూమిపై కూలిపోయాడు. మహేందర్ దగ్గరిగావచ్చి కాలుతో శవాన్ని తోసి చూశాడు. ఎప్పుడో ప్రాణం పోయింది.

హవల్దార్ మెషిన్‌గన్‌తో కాకుండా తనరి పిస్టల్‌తో మరొకసారి పైకి పేల్చాడు. వెనుక నుండి ప్లాటూన్‌లోని మిగతా సైనికులు ఒక్కొక్కరే వచ్చి చేరుతున్నారు.

"మహేందర్ ఖతమ్ అయిపోయాడా?.. మాన పురుడు! గుడ్ అలా వుండాలి గురి అంటే' అంటూ నాయక్ రాజన్న హవల్దార్ భుజం తట్టారు. మహేందర్ ఎర్రని కళ్ళతో నవ్వారు. పిట్టకొట్టుకొన్న ఖాకీ దుస్తులతో - పెరిగిన గడ్డాలతో ఒక్కొక్క సైనికుడు దాపును మోసుకొస్తున్నారా అన్నంత భయానక రూపాలతో ముందుకు అడుగులేశారు.

మసీదు దగ్గరికిరాగానే మహేందర్‌సింగ్ తన వాళ్ళకు సైగచేసి మసీదును చుట్టుముట్టి వేయమన్నాడు. మహేందర్ జాగ్రత్తగా నక్కుతూ లోనికి కాలుపెట్టాడు.

ద్వారందగ్గర గన్‌తో అజానుబాహుడైన మహేందర్ శరీరం నిలబడింది. లోపల పాతికే ఇద్దరు ముసలివాళ్ళు నమాజు చేస్తూ కూర్చున్నారు.

'కదిలితే కాల్చేస్తాను" అని మహేందర్ గర్జించాడు.

ఖైరున్నిసా గజగజ వణకి లేచి నిలబడింది. ఉస్మాన్ దాదా తడుముకుంటూ నిలబడడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు.

'ఏం ముసలాడా ప్రాణాంమీద భయంలేదా? ఇంకా వెళ్ళిపోకుండా ఇక్కడే ఎందుకు వున్నావ్? మహేందర్ ముందుకువెళ్ళి భుజంమీద చేయివేసి ప్రశ్నించాడు.

'మీరు భారత జవాన్‌లా బాబు. అల్లా మిమ్మల్ని కాపాడాలి. మేము ఏ ప్రమాదం చేసే వాళ్ళం కాదు. మమ్మల్ని వదిలేయ్ బాబు' ఉస్మాన్ ప్రాధేయపడ్డాడు.

నా భాయిని రక్షించు మనిషి ఖైరున్నిసా మహేందర్ కాళ్ళపై వాలిపోయింది. ఇంతలోగా మిగతా సైనికులు లోపలికి వచ్చేశారు. రాజన్న దగ్గరిగా వచ్చి 'ఏమిటి సంగతి' అని మహేందర్ వైపు చూశాడు.

"ఈ గుడ్డి దాదాను - ఈ ముసలి దాదీని ఏం చెయ్యాలా అని ఆలోచిస్తున్నాను" మహేందర్ జవాబు.

"ఈ ముసలాళ్ళను చంపడం ఎందుకు - వదిలేయ్" రాజన్న సలహా. ఆ తర్వాత రాజన్న-'మీ ఇల్లు ఎక్కడ?" అని ఉస్మాన్‌ను ప్రశ్నించాడు. 'ఇక్కడికి దగ్గరలోనే గుడిసె వుంది బాబు' అని ఉస్మాన్ వణకుతున్న కంఠంతో చెప్పారు.

'సరే పద మీ గుడిసెలోకి!" మహేందర్ దాదాను చేయి పట్టుకొని నడిపించాడు.

ఉదయం 10 గంటల ప్రాంతంలో మసీదు లోపే భారత సైనికులు ముఖాలవగైరా కడుక్కొని కిట్ బ్యాగ్‌లు విప్పి ఆహార పదార్థాలను వెలికి తీశారు.

గుడిసెలో మహేందర్ - రాజన్న కూర్చొని ఉస్మాన్ దాదాకు తమ బ్యాగ్‌లోని బిస్కట్లను ఎగ్గెరా తీసి పెడుతున్నారు. ఖైరున్నిసా తమ వద్ద వున్న పిండితో భయం.భయంగానే వీళ్ళకు రొట్టెలు కాల్చి పెడుతుంది.

బాబూ! మీరు ఏమీ అనుకోకపోతే ఒకటి అడగాలని వుంది అని ఉస్మాన్ భయంతో అడిగాడు.

'భయం లేదు అడుగు దాదా' అన్నాడు మహేందర్. 'హిందుస్తాన్ సైన్యం ఇలా పాకిస్తాన్ గ్రామాలపై - పట్టణాలపై [illegible] దాడిచేసింది బాబు?'

'మీ పాక్ ముజాహిదులు మా జమ్మూ కాశ్మీర్ ఎలోపడి దోచుకోడానికి ప్రయత్నించారు. అక్కడి ఇళ్ళను తగులబెట్టారు. మానభంగాలు చేశారు. చిన్న చిన్నపిల్లలను సైతం ప్రాణాలతో వదలలేదు. ముజాహిదులను తరిమి కొడుతూ మీ పాక్ ప్రభుత్వానికి బుద్ధి చెబుతామని. అని మహేందర్ ఆవేశంతో [illegible]యిపోయాడు.

"అవును బాబు. ఎవరికైనా కష్టం వస్తే అప్పు ఇలాంటి జరగడానికి వీలుండదు. మిమ్మల్ని రక్షించుకోడానికి దాడి చేయకుండా వూరుకుంటారా? అయినా ఈ అల్లా మన మనుష్యుల మధ్య ఈ పగలు- ఈ కొట్లాటలు ఎందుకు సృష్టించి ఈ నాశనాన్ని చూస్తుంటాడో అర్థం కాదు' ఉస్మాన్ దాదా ఆవేశంతో అన్నాడు.

కాదు. దాదా మీ ప్రభుత్వం అనవసరంగా మీ మతాన్ని రక్షించాలనే నెపంతో ఇది మతయుద్ధమని ప్రచారంచేసి ఆ విధంగా హిందుస్తాన్ - పాకిస్తాన్‌ల మధ్య పగలు రెచ్చగొట్టింది. కాశ్మీరును [illegible] మీ [illegible] అందరికీ అబద్ధాలు చెప్పి మోసం చేసింది. సరిహద్దుల నుండి ఆ సైన్యం మా గ్రామాలపైబడి అత్యాచారాలు చేస్తుంటే ఎంత కాలం వూరుకోమంటావు దాదా ' నాయక్ రాజన్న జవాబు

హిందుస్తానీలకు మాత్రం ఏం [illegible] వుంది దాదా? ఉప్పు మించిపోయినప్పుడు [illegible] మీరు మార్గం చూపెట్టారు" పద్యం [illegible] ఖైరున్నిసా.

'మీ అల్లా.మా భగవాన్ అంతా ఒక్కడే కదా దాదీ? మనమే మన ప్రత్యేకతలను చూపుకోడానికి మతాలను అడ్డు గోడలుగా కట్టి పెట్టుకున్నాం. ఈ గోడలను పడిపోకుండా చూసుకోవాలని ఆ గోడలకు మరింత మట్టివేసి గట్టిచేయాలనే మనస్వార్థం లేకపోతే మీ ప్రభుత్వానికి కాశ్మీర్‌పై అంత ఆశ ఎందుకు? అక్కడి ముస్లిం ప్రజలు హాయిగా మా ప్రభుత్వం క్రింద మసీదులలో నమాజులు చేసుకోవడంలేదా?' రాజన్న అడిగాడు.

అవును బాబూ ఎందుకు చేసుకోరు. ఇలాంటి మనుష్యులు తమ మధ్య పెంచుకొన్న కొట్లాట. పాకిస్తాన్ వచ్చిన తరువాత కూడా ఇంకా హిందుస్తానీలను ఎందుకు బాధపెట్టాలో అర్థం కావడం లేదు." ఉస్మాన్‌దాదా అన్నాడు.

'అదిసరే దాదా మరి నేను మిమ్మల్ని అందరిని చంపేస్తామని భయం కలుగలేదా? మీరిద్దరు ఇక్కడే ఎందుకు వుండిపోయారు?" మహేందర్ ప్రశ్న.

'ఈ ముసలివాళ్ళను, అందులో ఈగుడ్డివాణ్ని చంపితే ఎవరికి ఏమి వస్తుంది మమ్మల్ని మీరు చంపరని మాకు నమ్మకం బాబు అల్లాపై నమ్మకంతో అలా వుండిపోయాం

'అవును దాదా మీ అంతటి విశ్వాసంతోనే మేము పోరాడాలి మాకు ఎదుటివాడు శత్రువుగా

(మిగతా 38 వ పేజీలో)

పాతపచ్చులో కొత్తకథ

బాతు - బంగారపుగుడ్డు

అనగా అనగా ఆడా - మగా రెండు బాతులు. .రెంటినీ రెండుచోట్ల పెట్టుకుని ఎందుకూ పనికిరాకుండా చేశారు పెత్తందార్లు చూచిన వాళ్ళంతా యిదేమి అన్యాయం అంటుంటే బాతులక్కూడా తెలివి వచ్చి పెత్తందార్ల కాళ్ళు పొడిచి చేతులిరక్కి రెండూ ఏకమైపోయాయి. అయితే ఏం? మళ్ళా అటూ ఇటూ కొత్త పెత్తందార్లు చేరారు ఆడ బాతుకు గూడేమిటి? మగ బాతుకు మేతేమిటి? ఆడబాతుపెట్టే బంగారు గుడ్లకి అజమాయిషీ ఎవరిది? యిలా తర్జన భర్జనలు జరిపి చివరకు అంతా కలిసి రక్షణ కమిటీగా ఏర్పడ్డాం అన్నారు. కాగితాలూ ఖరాపత్తులూ వ్రాసుకున్నారు.

పన్నెండేళ్ళ పాటు బాతు బంగారపు గుడ్లు పెడుతూనే వుంది. ఆయా పెత్తందార్ల వెనకవున్న జనమాత్రం ఆ బాతు బంగారపుగుడ్లే పెడుతోందో తోలుగుడ్లే పెడుతోందో చూడనేలేదు.

అయితే పెత్తందార్లలో కొందరు అతి తెలివితేటలు గలవాళ్ళు కొందరి పెత్తనాలు వూడగొట్టారు. కొందరికి కొత్త పెత్తనాలు యిచ్చారు ..

ఊడిపోయిన పెత్తందార్లు వూరుకుంటారా? "బాతుపెట్టే బంగారపు గుడ్లన్నీ వాళ్ళు ఎత్తుకుపోయార్రో"

అని కేకలు మొదలెట్టారు

"ఈ పన్నెండేళ్ళ నుంచీ ఒక్కసారేకోసేసుకుంటాం" అంటారు..

ఊడకుండా వున్న పెత్తందార్లని "ఎవ్వరికీ తెలియకుండా ఆ బంగారపు గుడ్లు ఏమయ్యాయయ్యా?" అంటే "జరిగిందేదో జరిగిపోయింది యిక జరగనియ్యం" అంటారు వీరు ..

"మీ పెత్తనాలు పాడుగానూ ఇద్దరూ వద్దు పొందం"టే ఎవ్వరూ ఒప్పుకోరు.

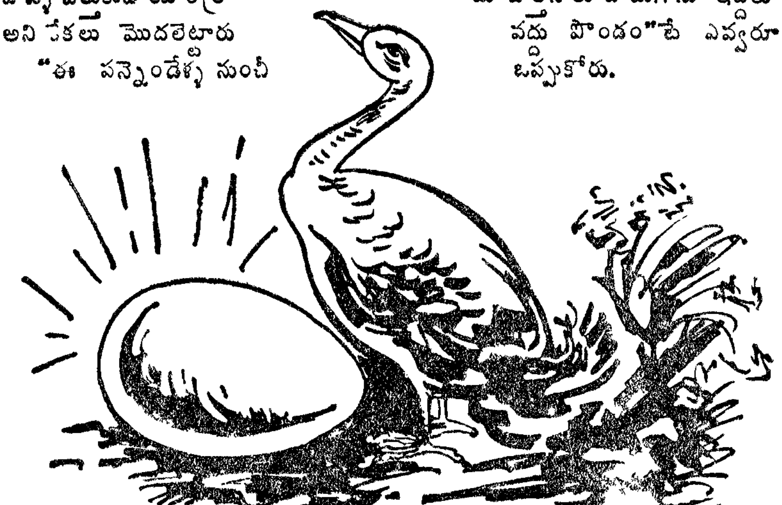

చూస్తూ వూరుకుని యిప్పుడు కేకలు పెడతారేమయ్యా?" అంటే మాట్లాడరు - వూడి పోయిన పాత పెత్తందార్లు ...

కాని —

"మన బాతు ఆడబాతు. బంగారపు గుడ్లు పెట్టే బాతు మన బాతును మనం లాక్కుందాం" అంటారు.

"మగబాతు లేకుండా ఎలాగయ్యా?" అంటే "దాని పొట్టనిండా బంగారమే..

బాతు కాళ్ళూ, తలా పట్టుకుని లాక్కుటున్నారు అటూయిటూ..వాళ్ళు కోసేసుకుంటాం అనీ వీళ్ళు వద్దనీ ....

ఈ తగాదా ఎలా తెగేట్టు? అంటే .. మళ్ళీ పెత్తనం అందరికీ వస్తే వెనకటి 12 యేళ్ళ లాగానే మరో 120 ఏళ్లు, గుప్పు చప్పుడు లేకుండా గుడ్లు గుటకాయ స్వాహా చెయ్యొచ్చుననేది ఏకాభిప్రాయంగా వున్నారు. ★

మనిషి మట్టి

(14 వ పేజీ తరువాయి)

ప్రాణాలు తియ్యడానికి వస్తున్నాడనే భయం ఎప్పటికీ గుండెలను తొలిచి వేస్తుంటుంది. మా ప్రాణ రక్షణతో దేశరక్షణకూడా ముడిపడి వుంది' రాజన్న తన మనస్సులోని పరమసత్యాన్ని అనుకోకుండానే చెప్పేశాడు.

మహేందర్ కాసేపు నడుం వాల్చాడు. రాజన్న బయటికి వెళ్ళి మసీదులోని తన వాళ్ళను పల్కరించి వచ్చి తాను కాసేపు కునుకు తీసాడు. బయట ఒక జవాన్ కాపలా కాస్తున్నాడు.

4

సాయంత్రం అడుగులతోపాటు- హఠాత్తుగా ఆకాశంలో విమానాల ధ్వనులు వినిపించగానే హవల్దార్ మహేందర్ నాయక్ రాజన్న లేచి తమ సరంజామాను సర్దుకున్నారు. మసీదులోని సైనికులంతా బయటకి వచ్చి వెళ్ళిపోడానికి సిద్ధంగా నిలుచున్నారు.

ఉస్మాన్‌దాదా మళ్ళీ మసీదులోకి వెళ్ళిపోతుండగా, మహేందర్ అతనితో చేయికలిపి 'సలామ్' అంటూ బయటికి వచ్చేశాడు. ఉస్మాన్ "చల్లగా బ్రతుకు నాయనా' అంటూ తడుముకుంటూ వెళ్ళిపోయాడు.

ఉస్మాన్‌దాదా నమాజుచేస్తూ మోకరిల్లాడు. పైన పాక్ విమానాలు చావుమోతతో వచ్చి ముందుకు వెళ్ళాయి. క్రింద పటాలం చెల్లాచెదరై పరుగెత్తి చాటుకు దాక్కుంది. మళ్ళీ మరో పాక్ విమానం అకస్మాత్తుగా కనపడింది.

బాంబు పడింది.

మసీదు ధ్వంసమై మట్టి రేగింది.

కొన్ని క్షణాల్లో జరిగిన ఈ విధ్వంస కాండకు ఖైరున్నిసాదాదీ నోటిమాట లేకుండా హతాశురాలై పోయింది. గుడిసెలోనుండి పరిగెత్తుకొచ్చి 'భాయీ' అని ఒక్కసారి ఎలుగెత్తి క్రింద కూలిపోయింది మహేందర్ - రాజన్న దగ్గరిగా వచ్చి లేవనెత్తారు. ఓదార్చారు. తమతోపాటు ఆమెను తీసుకపోడానికి ఆయత్తమైనారు. ఖైరున్నిసా అక్కడే తన అన్నతో చస్తానంది. 'ఒక్కదానివి ఇక్కడే వుండి ఏమి చేస్తావ్' అని రాజన్న బలవంతం చేశాడు. ఆమె తన అన్నశవాన్ని చివరిసారి చూసి కళ్ళనిండా నీటితో ధారలు కారుతుండగా వచ్చేసింది.

రాజన్న, మహేందర్‌ల వెంట బయలుదేరింది. కొంతదూరం నడిచిన తర్వాత ముగురు మసీదు చివరి సందులోకి వచ్చారు.

అనుకోకుండా ఖైరున్నిసా వెనక్కి తిరిగి చూసింది. "బాబుజీ' అని మహేందర్‌ను వెనక నుండి కౌగలించుకుంది. ఖైరున్నిసా వీపు రంధ్రాలునిండి రక్తాన్ని కక్కింది

రాజన్న వెంటనే వెనక్కి తిరిగి చూశాడు ఆ సందు మొదట్లో శత్రుసైనికుడు మళ్ళీ గురిపెట్టి పేల్చేలోగా రాజన్న ఎదురుగా గుండ్లు జరిపాడు. మహేందర్, చేతిలోని మెషీన్‌గన్ తీసుకొని కాల్చుతూ శత్రువు అంతుచూడాలని వెనక్కి పరిగెత్తాడు.

మహేందర్ ఖైరున్నిసాను జాగ్రత్తగా పొదివి పట్టుకొని భుజంపై వేసుకున్నాడు.

అతని కళ్ళల్లో ఎన్నడూలేనిది కన్నీళ్ళు.

కృతజ్ఞతతో ద్రవించిన రాయిలాంటి సైనికుడి గుండె

మనిషి కుత్సితంలా దట్టమవుతున్న చీకటిలోకి శవాన్ని మోసుకొని ముందుకు సాగాడు మహేందర్. ★